

LITTERATUR. Essayene i Mazdak Shafieians *Det urgamle materialet* brænder mere end mange romaner. De brænder gennem en længsel efter at gøre litteraturen og essayet til den tanke der forvandler.

Forfatteren som kættersk arkæolog

ALEXANDER CARNERA

Forfatter og essayist.

Den erfaring vi mennesker lever og som er til stede for os i nuet, er også en erfaring som indeholder en fortid som aldrig er blevet levet og som aldrig helt kan fattes sådan. En sorg, en smerte, en udsathed, en anden historie som ikke er blevet til en levet erfaring, men som ligger rullet sammen i tingene, i steder, i begivenheder. Alligevel er det en fortid der er virkelig, det er et spørgsmål om hvordan den arbejder i kroppen, i sindene, i tingene. Og når forfatteren til tider kan minde om en arkæolog, er det ikke fordi han er draget af sted til Babylon, men fordi han bevæger sig omkring i sin egen have og dér (med den rustne pen i hånden og med jord på håndtaget) i en tålmodig og omgående bevægelse sammenstiller og synliggør energier og kræfter der gør en intim erfaring mulig – der gør mennesker levende.

Med sin nye essaysamling *Det urgamle materialet* ser den norsk-iranske digter Mazdak Shafieian forfatteren som en sådan arkæolog. Med en parafrase fra Walter Benjamin lyder denne arkæologs opgave: For at forstå sin samtid og den historie vi står midt i, må man udgrave de mørke, usynlige energier, der samler sig i et koncentrat. Således sænker Shafieian sig ned i et hulesystem hvor lyset og sigtbarheden forsvinder, og har fornemmer han andre former, stemmer og skikkelser, som gør en anden erfaring mulig. En erfaring der begriber grumheden ved det fordækte og den etablerede tidsånd. I udgravningens skyggedal arbejder man for at afdække stemmer vi ikke vil vide af, stemmer, der, som han skriver «kaller på de levende, gråter for de døde – pustende gennem støvet fra sammenstyrtede byggverk, for iblant å bøye seg og tilby en hjælpende hånd og løfte de falne og sårende: de undertrykte.»

LITTERATURENS VANDRESTAV

Det urgamle materiale er ikke billedet på litteraturens kanoniske højdepunkter, som vi heroppe i lyset skal bruge som forbillede eller som spejl for en selvtilfreds kollektiv hukommelse. Vi må væk fra denne «passiviserende klassikerdefinition» der sakraliserer poesien, sentimentaliserer litteraturen og mytologiserer forfatteren. Det skabende men også opbevarende ved litteraturen, skriver Shafieian, er snarere «dens stier og hvordan de forgrener sig (de fuktige gangene som går i alle retninger og stadig krysser hverandre, som om de var minnene fra en barndom).»

Fremfor bispestav eller målestokk må essayet være en vandringsstav, som han skriver. Sandheden og identiteten ligger i bevægelsen, en forundring, som fører til, at der fares vild, der igen grænser op til ny uvidenhed. Litteraturen handler ikke om at spejle, men om at grave sig ind i fortidens materiale og etablere et bevægeligt mødested mellem levet og ulevet erfaring, en afsøgning af andre muligheder for liv i verden, andre eksistensbetingelser.

Skriftkulturen er, skriver Shafieian, «en serie bøger i konstant fare for å forvandles til andre bøger: Her vanner man de andres blomster og steller de andres gård, mens det er plantene i egen hage som slår ut

i full blomst.» Stærke iranske forfattere, som jeg sad og ønskede alle var oversat til skandinaviske sprog, alkymistiske skrivelser fra kanten og glødende essayister rundt om i Norden danner i *Det urgamle materialet* til sammen en sætterkasse af apokryfe og udenforstående tekster. Tilsammen giver de en forståelse af litteraturens format og kvalitet, af essayet som genre og forbindelsen mellem litterær form og politisk frihed.

DEN IRANSKE HESTEVOGN

Et lands officielle historie bliver ofte skrevet af de som sidder på magten eller taler deres sag. I Iran ville det svare til at lade præsteskabet og regeringens billeder sørge for at afspejle landets historie og situation. Men litteraturen kan noget som måske ingen anden kunstform kan: Den kan skabe et plastisk koncentrat af de usynlige energier og synliggøre enkeltbegivenheder som ligger skjult i mørket, den ulevede erfarings voldsomme virkelighed. Den gode litteratur griber historien og mennesket i struben. Den bedrager ikke sine medborgere ved at henvise til at fortælle om «hvordan det virkelig var» (den officielle version), men «bemægtiger sig en erindring som den viser sig i farens stund», slik Walter Benjamin en gang skrev.

Et nærmest feudalt og ekstremt fattigt bondesamfund i første halvdel af det tyvende århundrede, kuppet i 1953, revolutionen i 1979, har fejlet livsenergi og erfaringer til side, som har levet og gæret i et uforløst tussmørke. Små poetiske celler og litterære fællesskaber har i kølvandet af det iranske samfunds ensidige episke selvspjelling kæmpet for at genopdage ordenes kraft til at tale virkelighedens sag. Den obscure og surrealistiske selvmordsroman *Den blinde ugle* fra 1937 af Sadegh Hedajat er, ifølge Shafieian, kommet til at stå som et emblem på den iranske samtidshistorie, trukket frem fra mørket af den iranske forfatter Mahmoud Dowlatabadi og dennes trebindsværk *De gamles levde liv* (1990-2000).

Litteraturen er mødepunkt for fortiden og nutiden, men føder et 'tredje menneske'.»

De gamles levde liv refererer tilbage til *Den blinde ugle*, og historien om en mand der søger om hjælp til at transportere et lig bort. Den han opsøger har ligvogn og laver selv kister. Men det er en vogn der uden hest og kusk kører af sig selv, og alligevel standser den foran de huse hvor nogen er død, for så at køre bort med liget. For Dowlatabadi er denne historie et rystende, men præcist billede på det iranske samfund der har matret den iranske sjæl. Shafieian spørger: «Hvem sin hestevogn er det, med blodige hjul og i ustanselig bevægelse? Den som ikke kører de levende, men bare de døde? Er den ikke historiens – den iranske samtidshistoriens vogn? Hvor mange hus har den kjørt forbi? Hvor mange flere ventet?»

I essayet «Ugrets skjærsild» skriver Shafieian smittende om *De gamles levde liv*, som er en tragisk fortælling

om det tyvende århundredes menneske i Iran. Shafieian fremhæver den særlige fortællerteknik hvor hver enkelt episode fortælles samtidig af flere og på denne måde kaster lys over de skjulte strukturer i samfundet og problematiserer forholdet mellem tradition og modernitet. Litteraturen er mødepunkt for to verdener og to historier, fortiden og nutiden, men føder et «tredje menneske» kastet ud i verden. Og når Dowlatabadi citeres for at sige: «Har vi i virkeligheden noen annen kontakt med menneskeheten (i verden) enn gjennom oljetankerne?» mærker man nationens fængsel, og alligevel sidder jeg med en klar fornemmelse af at den iranske hestevogn lige nu har krydset grænsen og kører af sted henover Europa.

DET FRIGØRENDE ESSAY?

Jeg siger nu og ikke kun dengang før, under og efter anden verdenskrig, hvor vanviddet rasede og ligene flød i gaderne. For man skal ikke være blåøjet når man læser Shafieians essay om danske Elsa Gress. Hun er selv en sjælden essayist, ikke mindst med sin mindeværdige *Fuglefri og fremmed. Erindringsbilleder* fra 1971 – en desværre for længst glemt tekst i den danske andedam hvor man i disse selvfede og ukritiske tider kommer til at savne en Elsa Gress. Det er ikke kun den alt for synlige krigsslagmark (anden verdenskrig) som Gress mærkede på egen sjæl, herunder broderens selvmord, men også kulturens egen slagsmark der banker af sted henover stepperne. Og det er her hestevognen uden kusk fortsætter sin rejse op gennem Europa.

Det iranske præsteskabs undertrykkelse er udskiftet med en i Danmark og Nord-Europa «automatisk gruppesalighed», middelstandens selvfede menighed der ikke tåler en usminket oplysning, det, der gør det muligt for en ny fascisme at slå rod nu under parolerne «økonomisk vækst» eller *perform or die*. Med Gress' ord: «Man behøver ikke mærke noget særligt i noget land, uanset hvad der foregår i dets kældre og fængsler, hvis man holder sig til de slagte stier og ikke prøver at skrabe i overfladen.» Alt dette er grunden til at litteratur er vigtig, at man må skrive med livet som indsats. «Ligesom urealistisk filosofi og religiøs overtro,» skriver Gress, «er dårlig litteratur en forbrydelse mod samfundet.»

I de store sprogkulturer har essayet vundet genklang som en selvstændig litterær genre med både litterære kvaliteter og stort videns- og erkendelseskritisk potentiale. De små sprog har formentlig været medvirkende årsag til at essayet stadig lever en noget hengemt tilværelse og ikke rangerer på linje med anden sagprosa. Man har igen og igen diskuteret grænserne mellem de personlige litterære aspekter af essayet overfor inddragelsen af de mere formelle videnskabelige indsigter der løfter skriften opover det private og almengør dens udtryk. Sagen er at der ikke findes nogen ren kundskab. Vi forsker ikke først i det rene laboratorium for dernæst at gøre brug af litterære greb for at delagtiggøre publikum i vores nye indsigter eller viden. Det litterære sprogarbejde sætter sig igennem fra første fløjt. Den litteratur der kombinerer historisk viden med sproglig indlevelse kan gøre virkeligheden mere virkelig. Den bringer det mulige nær og interve-

Mazdak Shafieian. FOTO: MAGNUS STIVI

nerer i det givne. Men spørgsmålet er om essayet derudover har en særlig frigørende egenskab?

Et bekræftende svar vil fornægte den skarpe adskillelse mellem poesien og kunsten på den ene side og filosofien og videnskaben på den anden. Og måske arbejde på at forny vores forståelse for opdelingen i genrer, opdelingen mellem prosa og poesi, mellem fiktion og kritisk refleksion?

BEGIVENHEDENS BRUD

Shafieians egne essays er båret af en tvivl og forundring der hverken søger at forklare eller opklare, men øge kompleksiteten og sikre en kritisk følsomhed. Disse essays brænder mere end mange romaner. Hvordan brænder de? De brænder gennem en længsel efter at gøre litteraturen og essayet til den tanke der forvandler. Vi savner overskridelsen – men hvilken? Og hvordan ser denne overskridelse ud? Det er netop det vi ikke kan svare på.

Hvad betyder det at være kvinde, muslim, kristen, jøde, familiefar, arbejder, arbejdsløs?»

Spørgsmålet tages op i forbindelse med Gisle Selnes' bog *America – det fjerde kontinentet*. Hvordan vågner det revolutionære subjekt fra tidens nyliberale undtagelsestilstand? Hvordan ser den revolutionære handling ud som er grundlaget for en ny subjektivitet? Og kan det frigørende essayet berede vejen for denne vækkelse og nærme sig «den nye verden» – America? Det frigørende essay arbejder på én gang tålmodigt og kættersk: Først

og

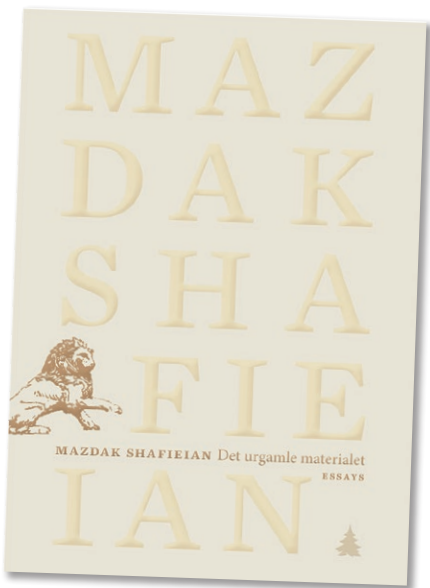

må det gøre sig bevidst om de betydninger og koder og symboler der holder os fanget i en bestemt forestilling om os selv, samfundet og hinanden, og dernæst udslette dette netværk af betydninger. «Suturer» kalder den franske filosof Alain Badiou disse sedimenterede betydninger. Eksempelvis: Hvad betyder det at være iraner? Eller kvinde, muslim, kristen, jøde, familiefar, arbejder, arbejdsløs?

Problemet er at sedimenterede betydninger skaber reproduktioner og gentagelser af mønstre, identitet, selvforståelse og væremåder. Det frigørende essay må ifølge Shafieian bevæge sig ind i epicentret for det som former subjektiviteten og ændre på koordinaterne for det som overhovedet gør det muligt at tænke og handle. Shafieian bringer her Badiou's idé om begivenheden i spil. Begivenheden er det møde der skal bryde med vilkårene for måder at erfare, tænke og handle på. Vores modtagelighed for det vi kommer ud for, både i det daglige og mødet med fremmede og det fremmede, siger afgørende meget om det at være subjekt eller blive subjekt.

Begivenhedens brud er det som skal rive tæppet væk under os, overraske os, og berede vejen for den virkelige frigørelse. Vi skal vove os udover det forudsigelige som alle dyrker i dag. Måske det krybende mirakel som Walter Benjamin talte om? Eller det «fald» i kærligheden som Badiou siger vi er ved at miste – det at «falde» for nogen (*tomber amoureux*) – når vi i dag søger kærligheden uden dette fald.

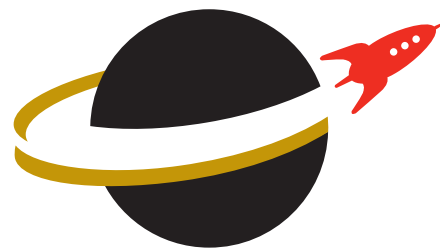
Shafieian tager en længere omvej omkring «den kristne ateisme» og Jesus og Paulus som billede på en politisk-revolutionær figur for at nå frem til sit egentlige ærinde: subjektivitetens forvandling gennem selvudtømmelse (*kenosis*), at dø for sig selv, at tænke sig selv

Mazdak Shafieian, *Det urgamle materialet*, Gyldendal, Oslo, 2015.

bort for igen at kunne elske verden som den er. Mennesket som ren kraft, som det middel der vågner uden et mål eller kald. Og essayet må ledsage denne kropslige erfaring ved selv at blive kropslig, at tydeliggøre det urene ved mennesket. Essayet som fordøjelseskanal må udskille de sekreter der holder os på plads og bringe os i berøring med andre sansemåder. Og arkæologen som navnet på essayets subjektive etos, den der må grave i det forgangne, tingenes hemmelige spor (Svein Jarvoll og Ole Robert Sunde), den afvigende oplysning (Elsa Gress), de iranske genfærd (Mahmoud Dowlatabadi) og kætterske modstand og rejse mod den nye verden (Selnes).

© norske LMD

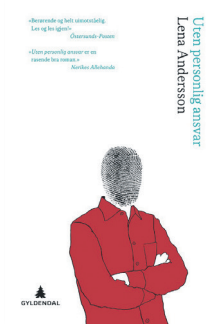

TRONSMO
BØKER & TEGNESERIER

SE VERDEN GJENNOM TRONSMO

Bakgårdssalg 2015!

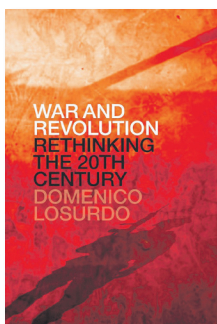
**11.–13. juni blir det bakgårdssalg på Tronsmo!
Følg oss på Facebook for mer informasjon.**

Lena Andersson

Uten personlig ansvar
Gyldendal, 330 s., innb., kr. 349,-

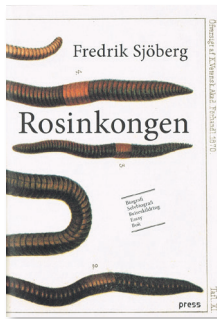
Uten personlig ansvar er den frittstående fortsettelsen av *Rettsstridig forloving*. Det er en opprivende, men også varm fortelling, hvor Andersson høyløyt og innstendig diskuterer den kompliserte kjærligheten, følelsenes lek med fornuften, selvbedraget, maktutøvelsen og styrkeforholdet i relasjoner. Det er blitt en sylskarp og galgenhumoristisk bok om oss rare mennesker og mønstrene vi snubler rundt i. Til norsk ved Bodil Engen.

Domenico Losurdo

War and Revolution – Rethinking the 20th Century
Verso, 359 s., kr. 299,-

En spennende gjennomgang av vestlig, revolusjonær tradisjon, med politisk brodd. I *Liberalism - A Counter-History* tok den radikale italienske filosofen Domenico Losurdo et kraftig oppgjør med liberalistenes egen fortolkning av liberalismen som frihetens filosofi. Tvert imot, viste han, har liberalismen som politisk filosofi historisk sett vært knyttet til fenomener som slaveri, kolonialisme, folkemord og rasisme.

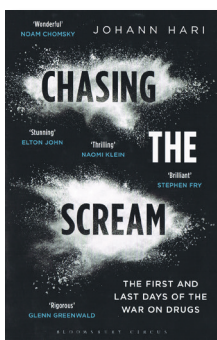
Fredrik Sjöberg

Rosinkongen

Press, 192 s., innb., kr. 299,-

Rosinkongen er liten bok om en utrolig mann. Men det er også en utrolig bok i seg selv: en forunderlig, uforliknelig, forbløffende og fascinerende tekst om Eisens vei gjennom livet, men også om alle de tilfeldigheter, pasjoner og omveltninger som former våre alles liv – ikke minst forfatterens. Fredrik Sjöberg er svensk biolog og forfatter med et stort internasjonalt publikum.

Rosinkongen er en bok helt for seg selv – en uimotståelig blanding av biografi, selvbiografi, roman, historie, essay, vitenskapsformidling, reiseskildring og skrone. God fornøyelse.

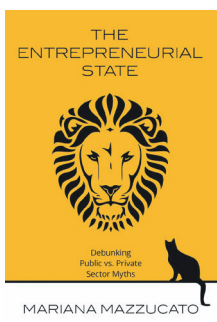

Johann Hari

Chasing the Scream

Bloomsbury, 389 s., innb., kr. 299,-

Det er nå hundre år siden visse narkotiske stoffer først ble forbudt. I anledningen dro journalist Johann Hari ut på sin episke reise for å utforske dopkrigens hemmeligheter og historie. *Chasing the Scream* greier ut om det vi egentlig har kjempet for i vår for sult for- og krig mot- narkotiske stoffer. Denne boka vil forandre ditt syn på en av vår tids mest kontroversielle spørsmål.

Mariana Mazzucato

The Entrepreneurial State

Anthem Press, 266 s., hft., kr. 299,-

The Entrepreneurial State greier ut myten om den dynamiske private sektoren kontra den treige offentlige sektoren, og debatterer fordelene og ulempene ved begge deler. Bokas hensikt er bl.a. å få leseren til å reflektere over hvilken rolle teknologiske framskritt kan spille i få økonomien tilbake på rett kjøl.

BØKER OG TEGNESERIER,
KR. AUGUSTS GT. 19 PB. 6754 ST. OLAVS Plass,
0130 OSLO Telefon 22 99 03 99 Fax 22 11 33 74
post@tronsmo.no www.tronsmo.no